

Zabielski, Józef

"Wie kann denn ein Mensch schuldig werden? Literarische und theologische Perspektiven von Schuld", U. Baumann, K. J. Kuschel, München 1990 : [recenzja]

Studia Teologiczne 11, 381-383

1993

Artykuł został opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

RECENZJE

Studia Teologiczne
Biał., Droh., Łom.
11(1993)

Louis Bouyer, *Eucharistie, Théologie et spiritualité de la prière eucharistique*, Desclée, Paris 1990.

Niewiele jest dzieł teologicznych, tak wartościowych i tak pasjonująco napisanych jak książka Louis Bouyer zatytułowana *Eucharystia, Teologia i duchowość modlitwy eucharystycznej*. Jak autor przyznaje się we wstępie jest ona wynikiem długich poszukiwań i badań w tym zakresie. Widać w niej wnikliwe studium licznych dzieł Tradycji Kościoła i uważnej pracy pod kierunkiem znanych autorytetów w tej dziedzinie jak: Prof. A. Baumstark i Prof. Dom B. Botte. Po raz pierwszy została ona wydana tuż po Soborze Watykańskim II i stała się teologiczną rewelacją a jej autor został poproszony przez papieża Pawła VI do wzięcia udziału w Concilium opracowującym reformę Mszału Rzymskiego. Nowe wydanie zostało nota bene poszerzone o nowe Modlitwy Eucharystyczne znajdujące się w obecnym Mszale.

Autor opisuje historię kształtowania się modlitw eucharystycznych poczynając od żydowskich Berakoth, poprzez najwcześniejsze źródła modlitw eucharystycznych i różne tradycje liturgiczne. Starożytne modlitwy podzielone zostały ze względu na strukturę i treść na kilka grup: eucharystie alexandryjska i rzymska, eucharystie syryjskie zachodnie, eucharystie bizantyjskie a także eucharystie gallikańskie i mozarabskie. Następnie omawia on okres średniowiecza i czasy nowożytne poprzez reformację, kończąc na obecnej reformie liturgicznej. W swojej analizie tych różnych modlitw eucharystycznych L. Bouyer kieruje się jedną myślą: w jaki sposób jest przekazana idea Berakha? Widzi on Eucharystię jako kontynuację Bożego aktu stworzenia człowieka, w którym poprzez swoje Słowo Bóg wyciska na uczestniku Eucharystii swój żywy obraz.

W sposób wyraźny L. Bouyer odcina się od wszelkich scholastycznych teologii i teorii o Eucharystii i propaguje teologię Eucharystii w oparciu o źródła czyli teksty modlitw eucharystycznych. W ten sposób powstała książka unikalna, być może kontrowersyjna i krytykowana za swoją śmiałość ale niezbędna do pogłębionego studium Eucharystii. Niestety na naszym polskim gruncie jest ona prawie całkowicie nieznaną. Biorąc pod uwagę duży kult eucharystyczny w Polsce należałoby ją przetłumaczyć i udostępnić naszym młodym teologom.

Ks. Mieczysław Ozorowski

U. Baumann, K.J. Kuschel, *Wie kann denn ein Mensch schuldig werden? Literarische und theologische Perspektiven von Schuld*, München 1990, ss. 176.

Problematyka zła i winy jest jednym z centralnych tematów filozofii i teologii. Pytania o sens, wymiar i znaczenie winy osobistej i społecznej, jak również o możliwości i sposoby wyjścia z tego stanu interesowały ludzi zawsze. Świadczą o tym większe czy mniejsze dzieła filozoficzne i teologiczne, ale też i literackie, w których ten temat często jest obecny. Dwaj autorzy — teologowie z Uniwersytetu w Tybindze napisali książkę, w której stawiają tytułowe pytanie o istotę i sens zła i winy człowieka, jak również o sposób wyjścia z tej dramatycznej sytuacji: „Wie kann denn ein Mensch schuldig werden?” Prezentowana książka ukazuje ten problem z dwóch punktów widzenia. Karl Josef Kuschel prezentuje literackie spojrzenie na owo podstawowe pytanie ludzkości. Przedstawia i analizuje dzieła

literackie wielu autorów: od F. Dostojewskiego do F. Dürrenmatta. Drugi z autorów Urs Bumann ukazuje spojrzenie współczesnej teologii na winę oraz omawia sposoby wywołania ze stanu zła moralnego.

Prezentowana książka została podzielona na trzy części. Pierwsza nosi tytuł: *Wina jako temat we współczesnej literaturze (Schuld als Thema der Gegenwartsliteratur)*. Autorem tej części książki jest — jak już wspomniano — K.J. Kuschel. W pierwszym rozdziale ukazuje trzech światowej sławy autorów, którzy problem winy uczynili centralnymi tematami swoich dzieł. Są to: F.M. Dostojewski, F. Kafka i A. Camus. Dorobek literacki F.M. Dostojewskiego charakteryzuje na podstawie powieści *Bracia Karamazow*, ukazując powszechność grzechu i winy oraz współodpowiedzialność za popełnione zło. Analizowanym utworem F. Kafki jest *Proces*. K.J. Kuschel na kanwie tego dzieła rozważa zagadnienie źródeł zła w człowieku, dochodząc do wniosku, że dla F. Kafki wina nie jest zadaniem, problemem, z którym człowiek ma się uporać, ale zagadką i groźną tajemnicą jego egzystencji („Schuld ist nicht mehr Aufgabe, sondern Rätsel, dunkles, drohedes Geheimnis menschlicher Existenz”, s. 11-12). Z twórczości A. Camus’a K.H. Kuschel wybiera esej filozoficzny *La Chute (Upadek)*. Pisarz ten dostrzega w człowieku zbieganie się dwóch postaw: winnego i sędziego swojej winy oraz winy całych społeczeństw. Twórczość tych trzech autorów wywarła szczególnie wpływ na zajmowanie się problematyką winy w literaturze późniejszej.

W kolejnych siedmiu rozdziałach K.J. Kuschel analizuje dzieła innych autorów, dla których motyw winy jest wiodącym w ich twórczości. I tak: R. Schneider i problem winy sprawców bestialstwa drugiej wojny światowej; M. Frisch i podwójny obraz życia ludzkiego (*Homo Faber*); F. Dürrenmatt i problem winy w życiu politycznym (*Besuch der alten Dame*); E. Fried i „wina winnych” — „Gegenschuld” — poczucie winy u tych, którzy przeżyli koszmar obozów koncentracyjnych, jak gdyby kosztem tych, co zginęli; S. Lenz i powszechność odpowiedzialności za zło świata (*Zeit der Schuldlosen*); W. Schnure i dialektyczna zależność między obciążeniem winą a wolnością od winy (*Ein Unglücksfall*); B. Brecht i wina (odpowiedzialność) współczesnej nauki (*Leben des Galilei*); H. Kipphardt i doświadczenie zła i winy (*In der Sache J. Oppenheimer*); N. Born i odpowiedzialność za środowisko życia człowieka (*Lebensqualität i Umweltfreundlichkeit*); odpowiedzialność za fałszowanie sensu i obrazu ludzkiego życia (*Die Fälschung*); H. Langes i wina Boga (*Die Selbstverbrennung*); M. Frisch i F. Zorn: wina jako niezdolność do samoakceptacji.

Przeprowadzone analizy wielu dzieł literackich pozwalają wskazać kilka motywów winy w rozumieniu współczesnej literatury. Są to: wina jako niemożność akceptacji siebie samego, wina jako napięcie między polityką a moralnością, nauką a techniką, wina i poczucie winy wynikające ze współdziałania w złym, wina rodząca się z niesprostania losowi, wina jako odpowiedzialność za pogarszający się sens ludzkiego życia, problem winy w rozumieniu metafizycznym. K.J. Kuschel podkreśla, że dzieła literackie odgrywają wielką rolę w rozbudzaniu zobojętnienia na problem winy, to zaś może przyczynić się do przemiany myślenia i wartościowania we współczesnym świecie. Twórcy literackich dzieł muszą wystrzegać się dwóch skrajności: taniego moralizowania i zapomnienia (włączania) problematyki winy w swojej twórczości.

Autorem części drugiej (B) omawianej książki jest U. Baumann. Swym rozważaniom nadał tytuł: *Przyjęcie winy jako zadanie ludzkości. Teologiczne perspektywy. (Schuldübernahme als Aufgabe zur Menschlichkeit. Theologische Perspektiven)*. Wychodzi ze stwierdzenia, że realizm winy obecny i analizowany w dziełach literackich i w życiu staje się podstawowym poroblemem teologii. Teologię interesuje zagadnienie winy w życiu tak chrześcijan, jak i ludzi obojętnych i niewierzących. W rozdziale pierwszym Autor ten ukazuje i omawia różne wymiary winy (*Dimensionen der Schuld*). Wyróżnia następujące wymiary analizowanej rzeczywistości: społeczny, historyczny, strukturalny, ekologiczny, analizując w ten sposób różne zewnętrzne płaszczyzny odniesień ludzkiego życia. Oprócz tego dokonuje też wglądu w ludzkie wnętrze i wyróżnia tu „wymiar wewnętrzny otchłani” (*Die Dimension des inneren Abgrunds*), sięgając do najgłębszych pokładów ludzkiego bytu. Drugim wymiarem w tym przedziale rozważań jest psychologiczny wymiar winy. W ostatnim punkcie tego rozdziału Autor stawia pytanie o stosunek człowieka do

problemu winy i o sposób uwolnienia się od niej (Wie mit der Schuldfrage umgehen?). Wyczerpującej odpowiedzi na te pytania może udzielić tylko teologia. Stąd też w drugim rozdziale podjęte zostało zagadnienie stosunku Boga do człowieka obciążonego winą — do grzesznika; rozważany jest tu problem i rzeczywistość przebaczenia grzechu. Darowanie winy przez Boga jest obdarowaniem człowieka wolnością zobowiązującą, wiele znaczącą dla przyszłości (Vergebung als Befreiung zur Zukunft, s. 93). W trzecim rozdziale Autor stawia pytanie o to, czy zło, grzech jest jakimś nieodłącznym piętnem człowieka i jego ziemskiej egzystencji. Odpowiadając na to pytanie podaje naukę Kościoła (św. Augustyn, Tomasz z Akwinu i inni teologowie), jak i najnowsze poglądy takich myślicieli jak: P. Tilich, R. Bultmann, P. Teilhard de Chardin, P. Schoonenberg. W czwartym punkcie U. Baumann omawia chrześcijańską naukę i praktykę przebaczenia grzechów, poczynając od danych biblijnych i praktyki Kościoła pierwotnego po czasy najnowsze.

Część trzecią (C) omawianej książki napisali obaj Autorzy. Są tu zebrane wnioski z przeprowadzonych rozważań problematyki winy w dziedzinie literatury i teologii. Teksty literackie omawiające naczelny temat książki ukazują realność winy ludzkiej. Opisują bowiem różne doświadczenia i przejawy życia ludzkiego, tak jednostek, jak i całych społeczeństw przeżywających winę i szukających dróg wyjścia z tego tragicznego stanu. Dla teologii teksty literackie są jednym ze źródeł wiedzy na temat doświadczeń winy człowieka. Są także dowodem na to, że problematyka winy nie jest przedmiotem zainteresowań tylko teologii. Ta zaś zajmuje się tym problemem pod kątem szukania źródeł zła w świecie i w człowieku, jak również szuka wyjaśnień i odpowiedzi na te pytania. Celem poszukiwań teologicznych nie jest potępiający sąd nad obciążonym winą człowiekiem, ale ukazanie sposobów wyzwolenia ze zła i winy. Takie uwalniające wyzwolenie przynosi tylko Bóg — Jezus Chrystus, który uwolnił człowieka od grzechu pierworodnego (Erbsünde) i wysłużył sposób i środki pojednania z Bogiem i człowiekiem każdemu, kto popelni osobiste zło. Są to podstawowe wnioski wyprowadzone z rozważań niniejszej książki. Autorzy podjęli jeden z naczelných problemów ludzkiego życia, niekiedy pomijany a nawet zapomniany. Interesującym jest też spojrzenie na to zagadnienie: z punktu widzenia literatury i teologii. Książka zasługuje na uwagę i godna jest polecenia tak teologom, jak i humanistom, a właściwie każdemu, gdyż problem winy to problem ogólnoludzki.

Ks. Józef Zabielski

Rozprawy i szkice z filozofii i metodologii nauk. Księga pamiątkowa ku uczczeniu siedemdziesięciolecia urodzin profesora Władysława Krajewskiego, pod. red. J. Sucha, E. Prakszys, I. Czarnogóry, WNPWN, Warszawa-Poznań 1992, ss. 330.

Wydawnictwo Naukowe PWN, Oddział w Poznaniu, wydało materiały z konferencji naukowej na temat: *Nauka w świetle współczesnej filozofii*, która odbyła się w Warszawie w dniach 16-20 października 1989 roku, poświęcona Jubileuszowi siedemdziesięciolecia urodzin prof. Władysława Krajewskiego, który jest Nestorem polskiej powojennej filozofii przyrody orientacji materialistycznej. Konferencja zgromadziła wielu uczniów, przyjaciół i współpracowników Profesora, natomiast książka ta zawiera referaty wygłoszone na tej konferencji i zgłoszone na nią. Wydanie tej publikacji zostało sfinansowane z Resortowego Programu Badań Podstawowych.

Sygnalizowana praca zawiera dwadzieścia pięć artykułów, poza *Wprowadzeniem* (s. 3) H. Eilstein; *Syntetyczną charakterystyką twórczości naukowej Profesora Władysława Krajewskiego* (5-9) J. Sucha i E. Pakszys; *Biografią Profesora Władysława Krajewskiego*